

Supervision over the execution of decisions of the European Court of Human Rights: the division of competences between the Committee of Ministers and the European Court of Human Rights

Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини: розподіл повноважень між Комітетом Міністрів та Європейським судом з прав людини

Ganna Nechiporuk

Key words:

European Court of Human Rights, execution of decisions, supervision, Committee of Ministers.

Ключові слова:

Європейський суд з прав людини, виконання рішень, нагляд, Комітет Міністрів.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право на звернення до міжнародних судових установ¹. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та протоколи до неї². Відповідно до ст. 34 Конвенції Європейський суд з прав людини може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права. Відповідно до ст. 46 Конвенції Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в усіх справах, у яких вони є сторонами.

Отже, структурним елементом суб'єктивного юридичного права кожного на звернення до Європейського суду з прав людини є право на виконання винесеного Судом рішення. Воно полягає в отриманні Стягувачем виплати та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; вжиття заходів загального характеру^{3; 4; 5}.

Актуальність дослідження. Статтею 46 Конвенції встановлено розподіл повноважень між Комітетом міністрів Ради Європи та Судом щодо нагляду за виконанням рішень Суду. Згідно з п. 2 статті 46 Конвенції Комітет міністрів наділений повноваженнями здійснювати нагляд за виконанням рішень Суду та оцінкою вжитих державою-відповідачем заходів. Питання щодо виконання Високими Договірними Сторонами рішень Суду не підпадає під юрисдикцію Суду, якщо це питання не порушено у контексті «провадження щодо вирішення питання про невиконання рішення», передбаченого п. 4 та 5 ст. 46 Конвенції (рішення від 18 жовтня 2011 року у справі «Об'єднана македонська організація "Ilinden – PIRIN" та інші проти Болгарії (№ 2)»; рішення у справі «Бочан проти України» від 5 лютого 2015 р.⁶).

Мета – визначення ролі Комітету Міністрів та Європейського суду з прав людини щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини.

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

² Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 жовтня 1950 р. Офіційний Вісник України. 1998. №13. С. 270-302.

³ Deshko L. European Standards of Human Rights : Course book. Donetsk : Modern Printing (Suchasny Drook), 2013. P. 39.

⁴ Дешко Л., Боднар О. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Правничий часопис Донецького університету. 2008. № 2. С. 77.

⁵ Deshko L. The principle of "de minimis non curat praetor" in International Law. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. №4. С. 14–15.

⁶ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бочан проти України» від 5 лютого 2015 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a43/print1469284143696573.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 1 ст. 46 Конвенції «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами». Рішеннями Європейського суду з прав людини є такі:

- 1) остаточне рішення Європейського суду з прав людини у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- 2) остаточне рішення Європейського суду з прав людини щодо справедливої сатисфакції у справі проти України;
- 3) рішення Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання у справі проти України;
- 4) рішення Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України^{7, 8}.

Міжнародний нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, які отримали статус остаточного, здійснює Комітет Міністрів Ради Європи (п. 2 ст. 46 Конвенції). Здійснюючи такий нагляд, Комітет Міністрів Ради Європи виступає не як статутний орган Ради Європи, а як конвенційний інститут. Його повноваження саме як конвенційного інституту закріплює Конвенція. Ці повноваження не закріплено за ним Статутом Ради Європи. При цьому ніщо в Конвенції не стоїть на перешкоді повноваженням Комітету Міністрів, наданим йому Статутом Ради Європи (ст. 52 Конвенції)⁹.

Застосування параграфа 2 ст. 46 Конвенції здійснюється відповідно до Правил, прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи 10 січня 2001 р. на 736-му засіданні Заступників Міністрів¹⁰.

Відповідно до п. 43 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пізано проти Італії»¹¹ рішення, в якому Суд встановив порушення Конвенції або протоколів до неї, юридично зобов'язує державу-відповідача не просто виплатити відповідним особам присуджені суми справедливої сатисфакції, а й обрати під наглядом Комітету міністрів заходи загального характеру та/або (у разі необхідності) індивідуального характеру, що мають бути запроваджені у національну правову систему з метою припинення встановленого Судом порушення та виправлення наслідків (за можливості).

Ба більше, Комітет Міністрів Ради Європи в своїй Рекомендації N R(2000)2 державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 р.¹² зазначає, що практика здійснення нагляду за виконанням рішень Суду показала, що повторний розгляд справи або відновлення провадження виявилися за певних обставин найбільш ефективними (якщо не єдиними) засобами досягнення *restitutio in integrum*. Комітет Міністрів Ради Європи закликав Договірні Сторони, зокрема, до перегляду своїх національних правових систем з метою забезпечення адекватних можливостей повторного розгляду справи, включаючи поновлення провадження тоді, коли Суд визнав порушення Конвенції¹³.

Таким чином, до повноважень Комітету Міністрів Ради Європи належить здійснення нагляду за обранням державою заходів загального або індивідуального характеру на виконання рішення Європейського суду з прав людини.

⁷ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

⁸ Dешко L. Criteria for the court's compliance with the obligation to provide justification of its decisions. TEISE. 2016. № 99. P. 186–193.

⁹ Dешко L. Application of Legal Entities to the European Court of Human Rights: a Significant Disadvantage as the Condition of Admissibility. Croatian International Relations Review. 2018. 24 (83). P. 84–85.

¹⁰ Правила применения параграфа 2 статьи 46 Европейской Конвенции о правах человека, принятые Комитетом министров Совета Европы 10 января 2001 г. на 736-ом заседании Заместителей Министров. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2462417/2462417.htm>.

¹¹ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пізано проти Італії» від 24 жовтня 2002 р. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=557>.

¹² Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи N R(2000)2 державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175.

¹³ Dешко L. Domestic remedies that have to be exhausted in Ukraine when everyone applying to international judicial institutions or to the relevant bodies of international organizations. Вестник Пермского университета. 2014. № 1. С. 332–333.

Контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у рішенні Суду, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи, покладається на Орган представництва¹⁴.

Згідно з п. 249 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Скоццарі та Джунта проти Італії» Держава-відповідач під наглядом Комітету міністрів має свободу вибору заходів, за допомогою яких вона виконуватиме своє юридичне зобов'язання за статтею 46 Конвенції, за умови, що такі заходи відповідають наведеним у рішенні Суду висновкам (див. вищенаведене рішення у справі «Скоццарі та Джунта проти Італії»). «Зі свого боку Суд у цьому діалозі не може перебирати на себе будь-яку роль», – йдеться в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Лайонз та Інші проти Сполученого Королівства». При цьому у деяких випадках Суд може вказувати конкретний засіб юридичного захисту або інший засіб, який має бути вжито державою-відповідачем в самому рішенні. Водночас до його компетенції не належить здійснення за п. 2 статті 46 Конвенції оцінки імплементації таких заходів. Юрисдикція Суду не поширюється на питання перевірки виконання Договірними Сторонами зобов'язань, накладених на них одним із рішень Суду. Тому Суд відмовляє у розгляді скарг щодо невиконання державами його рішень, визнаючи такі скарги неприйнятними *ratione materiae*.

Таким чином, після винесення рішення Європейський суд з прав людини не має повноважень з нагляду за обранням державою заходів загального характеру та їх застосуванням. Такі повноваження має лише Комітет Міністрів Ради Європи.

Проте роль Комітету міністрів у цій сфері не означає, що вжиті державою-відповідачем заходи з вправлення встановленого Судом порушення не можуть порушити нове питання, яке не було вирішено у рішенні Суду і як таке становить предмет нової заяви, що може розглядатися Судом.

Аналіз ухвал щодо прийнятності від 18 вересня 2012 року у справі «Егмез проти Кіпру», «Крчмар та інші проти Чеської Республіки» від 30 березня 2004, «Маркс проти Бельгії» від 13 червня 1979, «Молдован та інші проти Молдови» від 15 лютого 2011; «Даусетт проти Сполученого Королівства (№ 2)» від 4 січня 2011 року; «Оджалан проти Туреччини» від 6 липня 2010 року; «Команіцький проти Словаччини» від 1 березня 2005 року, «Аккар проти Франції» від 7 квітня 2009 року; рішення у справах «Ронгоні проти Італії» від 25 жовтня 2001 року; «Рандо проти Італії» від 15 лютого 2000 року; «Летерм проти Франції» від 29 квітня 1998 року, «Пайо проти Франції» від 22 квітня 1998 року, «Ольссон проти Швеції (№ 2)» від 27 листопада 1992 року, «Об'єднана македонська організація "Ilinden – PIRIN" та інші проти Болгарії (№2)» від 18 жовтня 2011 р., «Бочан проти України» від 5 лютого 2015 р. дозволив Л.М. Дешко дійти висновку, що роль Комітету міністрів Ради Європи щодо виконання рішень Суду не перешкоджає Судові розглядати нову заяву, якщо:

- 1) питання щодо виконання Державою рішень Суду порушено саме у контексті «провадження щодо вирішення питання про невиконання рішення», передбаченого п. 4 та 5 ст. 46 Конвенції;
- 2) розгляд нової заяви стосується вжитих державою-відповідачем заходів з виконання рішення;
- 3) заява містить нову важливу інформацію з питань, не вирішених первинним рішенням¹⁵.

Аналіз рішень Європейського суду з прав людини у справах Емре проти Швейцарії (№ 2)» від 11 жовтня 2011 р., «Об'єднана македонська організація "Ilinden – PIRIN" та інші проти Болгарії (№ 2)» від 18 жовтня 2011 р., «Іванцок та інші проти Молдови та Росії» від 15 листопада 2011 р., «Вассерман проти Росії (№ 2)» від 10 квітня 2008 р. дозволив науковцям констатувати, що Суд наділений компетенцією розглядати скарги у таких повторних справах:

- 1) якщо національні органи влади провели новий розгляд справи на національному рівні з метою виконання одного з рішень Суду шляхом: а) відновлення провадження; б) порушення повністю нового провадження на національному рівні. Нове рішення, постановлене національним судом, становить новий факт;
- 2) відмову відповідного національного суду відновити провадження після ухвалення рішення Суду за наявності такого факту – підстави для відмови у задоволенні заяви були новими. Така відмова становить новий факт.
- 3) у конкретному контексті триваючого порушення конвенційного права після ухвалення рішення, в якому Суд встановив порушення цього права, яке тривало впродовж певного періоду часу, щодо невиконання рішення національного суду¹⁶.

¹⁴ Deshko L. *Restitutio in integrum: підходи Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №5. С. 365–366.

¹⁵ Дешко Л.М. *Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: монографія*. Ужгород, 2016. 486 с.

¹⁶ Дешко Л. *Принципи та норми права в механізмі конституційно-правового забезпечення права звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 159–165.

Висновки. Все вищевикладене дозволяє дійти таких висновків:

1. Право на виконання рішення Європейського суду з прав людини є структурним елементом конституційного права кожного на звернення до міжнародної судової установи. Виконання рішення Європейського суду з прав людини є обов'язком держави.
2. До повноважень Комітету Міністрів Ради Європи належить здійснення нагляду за обранням державою заходів загального або індивідуального характеру на виконання рішення Європейського суду з прав людини.

Після винесення рішення Європейський суд з прав людини не має повноважень з нагляду за обранням державою заходів загального характеру та їх застосуванням. Такі повноваження має лише Комітет Міністрів Ради Європи.

Проте роль Комітету міністрів у цій сфері не означає, що вжиті державою-відповідачем заходи з виправлення встановленого Європейським судом з прав людини порушення не можуть порушити нове питання, яке не було вирішено у рішенні Європейського суду з прав людини і як таке становить предмет нової заяви, що може розглядатися Судом: виконання Державою рішень Суду у контексті «провадження щодо вирішення питання про невиконання рішення»; вжитих державою-відповідачем заходів з виконання рішення.

Анотація

Статтю присвячено визначенню ролі Комітету Міністрів та Європейського суду з прав людини щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини. Встановлено, що до повноважень Комітету Міністрів Ради Європи належить здійснення нагляду за обранням державою заходів загального або індивідуального характеру на виконання рішення Європейського суду з прав людини. Після винесення рішення Європейський суд з прав людини не має повноважень з нагляду за обранням державою заходів загального характеру та їх застосуванням.

Summary

The article is devoted to determining the role of the Committee of Ministers and the European Court of Human Rights in implementing the judgment of the European Court of Human Rights. It is established that the powers of the Committee of Ministers of the Council of Europe are to supervise the election of the state measures of a general or individual nature to comply with the decision of the European Court of Human Rights. Following the judgment, the European Court of Human Rights has no authority to oversee the election of the State of general measures and their application.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 жовтня 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270–302.
3. Deshko L. European Standards of Human Rights : Course book. Donetsk : Modern Printing (Suchasny Drook), 2013. 142 p.
4. Дешко Л., Боднар О. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. *Правничий часопис Донецького університету*. 2008. № 2. С. 76–81.
5. Deshko L. The principle of “de minimis non curat praetor” in International Law. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 5–15.
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бочан проти України» від 5 лютого 2015 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a43/print1469284143696573.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

8. Deshko L. Criteria for the court's compliance with the obligation to provide justification of its decisions. TEISE. 2016. №99. P. 186–193.
9. Deshko L. Application of Legal Entities to the European Court of Human Rights: a Significant Disadvantage as the Condition of Admissibility. *Croatian International Relations Review*. 2018. 24 (83). P. 84–103.
10. Правила применения параграфа 2 статьи 46 Европейской Конвенции о правах человека, принятые Комитетом министров Совета Европы 10 января 2001 г. на 736-ом заседании Заместителей Министров. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc /2462417/2462417.htm>.
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пізано проти Італії» від 24 жовтня 2002 р. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aldx=557>.
12. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи N R(2000)2 державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175.
13. Deshko L. Domestic remedies that have to be exhausted in Ukraine when everyone applying to international judicial institutions or to the relevant bodies of international organizations. *Вестник Пермского университета*. 2014. № 1. С. 332–336.
14. Deshko L. Restitutio in integrum: підходи Європейського суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 365–368.
15. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: монографія. Ужгород, 2016. 486 с.
16. Дешко Л. Принципи та норми права в механізмі конституційно-правового забезпечення права звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 159–165.

Ganna Nechiporuk,

*Ph.D Student of the Department of Constitutional Law and Comparative Law
Uzhgorod National University*